

Вікторія Кулик,

студентка 5 курсу

ННІ філології та журналістики.

Науковий керівник: **Л. В. Ящук,**

кандидат філологічних наук, доцент.

СУЧАСНИЙ ІМЕННИК

СІЛ КРАСНОБІРКА, ЛЕНІНЕ І ЧАЙКІВКА

РАДОМИШЛЬСЬКОГО РАЙОНУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті проаналізовано власні особові імена населених пунктів Радомиського району Житомирської області; описано їхню статистичну організацію (найуживаніші, поширені, маловживані й рідкісні імена).

До явищ, про походження й значення яких ми або зовсім нічого не знаємо, або знаємо дуже мало, належать наші власні імена, які ми вживаємо тепер і які стали вже традиційними, бо протягом багатьох віків передавалися й передаються з покоління в покоління.

Інтерес людини до свого власного імені, до імен інших людей, до імен узагалі – очевидний. Ім'я – це те, що супроводжує людину протягом життя й залишається з нею після смерті. Імена людей – це частка історії кожного народу. У них відображається побут, вірування, сповідання, фантазія, художня творчість народу, його історичні, господарські й культурні зв'язки [1, с. 28].

Вивченню цієї антропонімійної категорії в Україні найбільше уваги приділяли Л. Л. Гумецька, І. М. Железняк, М. Л. Худаш, П. П. Чучка, Р. Й. Керста, Р. І. Остап, І. І. Ковалик, І. Д. Сухомлин, М. О. Демчук та ін.

Під українським особовим іменем розуміємо не будь-яку власну особову назву, частіше чи рідше вживану нині в межах України, а тільки традиційне власне особове ім'я, яке створили українці або їх давніші східнослов'янські предки зі слов'яномовного матеріалу засобами й способами слов'янського назвотворення, тобто ім'я, котре було вже в обігу на просторах України [5, с. 20].

Система сучасних імен складається з кількох шарів: а) імена християнського календаря (давньогрецькі, давньоримські та давньоєврейські): *Іван, Олексій, Ганна, Марина* тощо, які на українському мовному ґрунті набули специфічного звукового оформлення, обросли різноманітними варіантами й уже давно не сприймаються як запозичені; б) давньоруські: *Володимир, Всеволод, Людмила, Святослава*, між ними й кальки з грецької мови на зразок *Богдан, Віра, Надія, Любов* та окремі імена скандинавського походження, що побутували в Давній Русі, – *Ігор, Олег, Ольга*; в) імена, запозичені із західнослов'янських і південнослов'янських мов: *Ванда, Власта, Квітослава, Ружена*; г) імена-новотвори радянської доби: *Віль, Воля, Кіма, Октябрина*; д) імена, запозичені із західноєвропейських мов: *Альберт, Арнольд, Артур, Жанна, Елеонора, Віолетта* та ін. [3, с. 7-8; 4, с. 5-8].

Мета нашої статті – проаналізувати сучасні власні особові чоловічі і жіночі імена Радомисьщини (сс. Краснобірка, Леніне і Чайківка), описавши їхній склад і динаміку.

Чоловіча підсистема досліджуваного іменника характеризується стабільністю та відносно багатим складом. Його основу становлять імена християнського календаря: *Анатолій, Василь, Іван, Микола, Михайло, Олександр, Петро, Юрій* і под. Кількісно менша група антропонімів слов'янського походження: *Богдан, Борис, Вадим, Володимир, В'ячеслав*. Зовсім незначна група запозичених імен: *Альберт, Артур*.

Найбільш уживаними чоловічими іменами є: *Анатолій, Василь, Віктор, Віталій, Володимир, Іван, Микола, Михайло, Олександр, Сергій*. Склад цієї групи відзначається одноманітністю, а зміни, які відбуваються, стосуються насамперед активності впродовж століття.

Перше місце в частотному десятку посідає ім'я *Олександр*, яке функціонує в досліджуваному іменнику з 20-х рр. ХХ ст., у середині століття воно переживає пік популярності (Л – 26, Ч – 25, К – 20)^{*}, а з 1990-х рр. переходить до групи маловживаних (К – 7, Л і Ч – 5).

Микола і *Михайло* – давні традиційні українські імена, які мають високу частотність у церковному календарі [2, с. 118]. Очевидно, цим пояснюється їх широка вживаність серед українського населення, а також – в українсько-змішаних родинах досліджуваних населених пунктів.

Найбільш динамічним у частотному десятку є ім'я *Володимир*: зафіксоване в 30-х рр. ХХ ст. як поодинокі (2-4 носії в кожному селі), уже в середині ХХ ст. стає надзвичайно поширеним.

Іван і *Василь* – імена найбільш шанованих християнами святих, які часто трапляються в церковному календарі і є популярними на всій території нашої держави. На початку 30-х рр. ХХ ст. вони потрапляють до частотного десятка, а в кінці ХХ ст. стають поодинокими.

Імена *Віктор, Віталій, Сергій* належать до широко розповсюджених у кінці століття.

Серед широкоживаних імен виявлено виключно традиційні оніми: *Андрій* (Ч – 27, К – 24, Л – 6); *Валерій* (К – 16, Ч – 9, Л – 8); *Григорій* (К – 18, Ч – 13, Л – 8); *Дмитро* (К – 35, Ч – 27, Л – 9); *Євген* (К – 15, Л – 14, Ч – 9); *Олег* (К – 12, Л – 7, Ч – 4); *Павло* (Ч – 27, К – 24, Л – 7); *Петро* (Ч – 24, К – 20, Л – 10); *Федір* (Л – 14, К – 4, Ч – 4); *Юрій* (Ч – 21, К – 19, Л – 11); *Ярослав* (К – 15, Ч – 11, Л – 9). Тут відзначено й наскрізні імена: більш продуктивні *Валерій, Григорій* та менш продуктивне *Федір* (див. табл. 1).

Маловживані імена (2-4 носії) утворюють найбільшу статистичну групу: *Артем, Артур, Арсеній, Дем'ян, Кирило, Макар, Максим, Руслан, Святослав* та ін. З-поміж них переривчастістю вживання характеризуються імена *Богдан, Вадим, Валентин, В'ячеслав, Геннадій, Георгій, Едуард, Ілля, Йосип, Костянтин, Леонід, Станіслав*.

* Тут і далі в дужках подано кількість носіїв імені й умовні скорочення населених пунктів Радомишльського району Житомирської області: Краснобірка – К, Леніне – Л, Чайківка – Ч.

Таблиця 1. Динаміка чоловічого іменника сіл Краснобірка, Леніне і Чайківка Радомишльського району Житомирської області**

№	Ім'я Село	Зрізи																										
		I			II			III			IV			V			VI			VII			VIII					
		К	Л	Ч	К	Л	Ч	К	Л	Ч	К	Л	Ч	К	Л	Ч	К	Л	Ч	К	Л	Ч	К	Л	Ч	К	Л	Ч
1.	Андрій	1		1	2		1	2	1	1	6	2	7	4	1	5	2	1	4	4	1	3	3		5			
2.	Валерій			1	3		1	3		2	2	1		2	3		3	1		2	2	3	1	1	2			
3.	Григорій		1		6	1	1	6	3	5	4	1	4	2	1	1		1	2									
4.	Дмитро	2		2	5		3	5	2	6	7	1	6	7	1	3	5	1	3	2	2	3	2	2	2	2	2	2
5.	Євген										1			4	1	4	4	2	3	4	4	2	3	6	1			
6.	Олег				1		1			1	2	1		6	1	2	1	1		2		2	2					
7.	Павло		1	4	4	2	3	4	1	3	5	6	6	3	1		6	4	5		2	5	2		1			
8.	Петро	2	1	3	4	2	6	7	2	8	4	5	5	2	5	1		3		2		1	1					
9.	Юрій	1			3		2	2		2	4		7	4	2	2	3	6	4		2	3	2	1	1			
10.	Ярослав	1	1		2	1	2				1			2		1	3		3	5	4	2	2	3	3			

Рідкісні імена використовуються один раз: *Архип, Борислав, Влас, Гнат, Кузьма, Пилип, Тадей, Яків* (на початку 30-х рр.), *Арсеній, Сафроній* (40-і рр.), *Едуард* (50-і рр.), *Дем'ян* (80-і рр.), *Артур* (90-і рр.), *Марко, Водолій* (початок ХХІ ст).

Основу досліджуваного жіночого іменника становлять імена християнського походження: *Алла, Анастасія, Варвара, Ганна, Єва, Ірина, Катерина, Марія, Олена, Тетяна*. На відміну від чоловічого антропонімікону жіночий відзначається більшою кількістю запозичень із західноєвропейських мов: *Аліна, Ельвіра, Емілія, Емма, Жанна*. Імена слов'янського походження – *Віра, Любов, Людмила, Світлана, Таміла, Ярослава* набувають поширення лише в другій половині ХХ ст.

До найуживаніших жіночих імен належать: *Валентина* (К – 23, Ч – 13, Л – 12); *Галина* (К – 38, Ч – 36, Л – 21); *Ганна* (К – 40, Ч – 38, Л – 24); *Катерина* (Ч – 29, К – 22, Л – 15); *Марія* (Ч – 33, К – 26, Л – 26); *Наталія* (Ч – 41, К – 36, Л – 31); *Олена* (К – 35, Ч – 26, Л – 21); *Ольга* (К – 38, Ч – 37, Л – 19); *Тетяна* (К – 42, Ч – 32, Л – 21); *Юлія* (К – 29, Ч – 23, Л – 14) (див. табл. 2).

Таблиця 2. Динаміка жіночого іменника сіл Краснобірка, Леніне і Чайківка Радомишльського району Житомирської області

№	Ім'я Село	Зрізи																										
		I			II			III			IV			V			VI			VII			VIII					
		К	Л	Ч	К	Л	Ч	К	Л	Ч	К	Л	Ч	К	Л	Ч	К	Л	Ч	К	Л	Ч	К	Л	Ч	К	Л	Ч
1.	Валентина	2		3	2		2	1	1		4	1	6	5	4	1	6	3		1			1	1	1			
2.	Галина	8	5	8	7	2	9	9	1	7	2	3	6	9	6	5	2	4	1	2			1					

** У таблицях римськими цифрами позначено часові зрізи, а саме: I – 1920-1930-і рр.; II – 1930-1940-і рр.; III – 1940-1950-і рр.; IV – 1950-1960-і рр.; V – 1960-1970-і рр.; VI – 1980-1990-і рр.; VII – 1990-2000-і рр.; VIII – 2000-2010-і рр; арабськими – кількість носіїв імен у сс. Краснобірка, Леніне і Чайківка Радомишльського району Житомирської області.

3.	Ганна	9	6	7	6	7	4	8	8	5	4	6	7	3	5	7	6	3	4	1		2	3		1
4.	Катерина	1		4		1	5		1	5		6	4	8	3	6	6	2	3	7	1	1	1	1	1
5.	Марія	6	8	9	8	9	8	4	2	5	3	1	4		2	3	3	1	2			1	2		1
6.	Наталія	1		3	3	4	5	4	2	6	4	8	8	8	9	7	7	4	6	5	1	3	3	2	3
7.	Олена	2	6	5	5	1	3	6	1	4	7	3	4	7	6	3	4	3	4	2	1	3	2		1
8.	Ольга	4	5	2	4	1	5	4	1	7	6	1	5	4	4	6	5	8	7	7	3	2	4	1	3
9.	Тетяна	3		5	4		6	6	1	4	7	4	5	9	7	4	9	6	5	3	3	2	1		1
10.	Юлія	2			3			5			4		6	7	1	5	3	3	4	2	6	4	3	4	2

Високу популярність жіночих імен можна пояснити їхньою традиційністю, а також деякими іншими причинами. З початку і до середини ХХ ст. визначальним фактором при найменуванні дітей був церковний. Тому до 1960-х рр. минулого століття групу найбільш уживаних антропонімів очолюють частотні в християнському календарі імена *Марія, Ганна, Катерина*, які використовуються всіма мешканцями сіл Краснобірка, Леніне і Чайківка. З другої половини ХХ ст. особливо популярними в досліджуваному іменнику стають імена *Наталія, Ольга, Тетяна, Юлія*.

До групи широковживаних імен належать не лише християнські (*Алла, Анастасія, Вікторія, Єва, Зінаїда, Ірина, Лідія, Марина*), а й слов'янські (*Віра, Любов, Людмила, Надія, Світлана*).

Так, ім'я *Людмила* широко використовується в 40-70-х рр., *Світлана* – в 50-90-х, *Надія* – в 30-90-х, *Антоніна* і *Любов* – в 30-60-х, *Алла* – в 70-90-х, *Єва* – в 40-50-х, *Зінаїда* – в 30-50-х.

Оскільки на території с. Краснобірка проживають українці, німці, росіяни, то рідкісні імена можна розподілити за національною приналежністю їхніх носіїв. Так, *Валерія, Єфросинія, Жанна, Ксенія, Ліна, Таміла* є складовими іменника російського населення, *Альбіна, Емма* – німецького. Антропоніми *Таїсія*, а також варіанти *Степанида* та *Степанія* належать вихідцям із Західної України.

До групи маловживаних належать антропоніми: *Аліна, Альбіна, Анжела, Варвара, Водоліна, Дарина, Євгенія, Євдокія, Єфросинія, Зоя, Килина, Лариса, Оксана, Параска, Поліна, Софія, Степанида, Тамара, Текля, Ярина, Ярослава* (2-5 носії).

Серед канонічних маловживаних імен можна виділити такі, що вже втратили свою популярність (*Варвара, Євдокія, Єлизавета, Зоя, Клавдія, Текля*) і такі, що тільки її відновлюють (*Дарина, Оксана*).

Отже, в іменнику сіл Краснобірка, Леніне і Чайківка Радомишльського району Житомирської області найважливішими є зміни, які відбуваються в групі найуживаніших імен, оскільки ці оніми обслуговують найбільшу кількість носіїв. Аналізований іменник ХХ – початку ХХІ ст. виявляє тенденцію до оновлення: відроджуються канонічні й давні слов'янські імена, збільшується кількість запозичень за рахунок взаємопроникнення іменників національних меншин та українського. Особливо помітні ці зміни в жіночій підсистемі, яка є менш традиційною й більш рухомою, ніж чоловіча.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белей Л. Християнські імена в українській антропонімній системі // Дивослово. – 2009. – № 12. – С. 26-30.
2. Демчук М. О. Слов'янські автохтонні особові власні імена в побуті українців XIV – XVII ст. – К.: Наукова думка, 1988. – 172 с.
3. Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П. Власні імена людей: Словник-довідник. – 3-тє вид. – К.: Наукова думка, 2005. – 335 с.
4. Трійняк І. І. Словник українських імен / Відп. ред. І. М. Желєзняк. – К.: «Довіра», 2005. – 509 с.
5. Чучка П. П. Власне українські особові імена // Дивослово. – 2004. – № 4. – С. 19-22.